

7. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 06.03.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-31>

**НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО
УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ
ТА РОЗВИТКУ У КОНТЕКСТІ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Олійник А. М.

*аспірант кафедри кримінального права і процесу
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Рівень поширення корупції у всіх сферах суспільного життя нині становить загрозу національній безпеці, завдаючи значної шкоди обороноздатності, соціальному та економічному розвитку держави. Наявність агресивної війни проти України та оголошення воєнного стану лише загострили увагу суспільства до зазначених проблем, що вимагає від держави посилення боротьби з корупційними проявами, а значить і подальший розвиток профільного законодавства.

Упродовж останнього десятиріччя Україна зробила суттєвий поступ у напрямку комплексного нормативного регулювання правовідносин у сфері запобігання корупції. Із прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 року (втратив чинність) [1], а згодом чинного Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 [2] (надалі – Закон), було закладено фундаментальну основу для проведення в Україні антикорупційної реформи. З цього часу відбувається динамічний процес формування та безперервного удосконалення системи запобігання корупції, в тому числі у сфері кримінальної відповідальності. Мабуть, жодна інша галузь національного законодавства за доволі незначний історичний період не зазнала такої кількості прийнятих нормативно-правових актів, внесених до змін та доповнень, як це є у нашому випадку.

Слід відзначити, що сучасна антикорупційна парадигма обумовлена об'єктивними чинниками, які пов'язані із активною зовнішньо-політичною діяльністю держави. Передусім, Україна ратифікувала ряд

міжнародних актів у сфері протидії корупції, серед яких: Конвенція ООН проти корупції (набрала чинності для України 01.01.2010) [3], Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією ETS 173 (01.03.2010) [4], Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією ETS 191 (01.03.2010) [5], Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (01.01.2006) [6]. Вимоги щодо впровадження дієвих системних змін у цьому напрямку були предметом зобов'язань і в рамках євроінтеграційних процесів (Угода про асоціацію з ЄС, План дій щодо лібералізації візового режиму).

Загалом, Закон перетворився на платформу для подальшого комплексного правового регулювання усіх правовідносин з приводу запобігання корупції. Подальший розвиток інших законів, зокрема які встановлюють юридичну відповідальність за правопорушення у сфері корупції, включаючи і Кримінальний кодекс України (далі – КК України) [7], уже відбувається в рамках спільного інтегрованого антикорупційного процесу, використовуючи єдиний понятійний апарат.

Насамперед у Законі викладено дефініції таких основних термінів як: корупція, неправомірна вигода, корупційне правопорушення, правопорушення, пов'язане з корупцією та інші; регламентовано антикорупційні обмеження, заборони та вимоги.

Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995 (втратив чинність 01.01.2011), нагадаємо, розкривав зміст корупції та корупційних діянь через діяльність виключно осіб, уповноважених на виконання функцій держави, обмеживши їх коло державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, міністрами, народними депутатами та депутатами місцевих рад, військовими посадовими особами [8].

Натомість чинний Закон у ст. 3 розширює коло суб'єктів, на яких поширюється його дія, виділяючи при цьому різні за правовим становищем категорії осіб, виходячи із виконуваних повноважень та суспільної ваги, а відповідно і рівня відповідальності. До таких відносяться, зокрема: особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; посадові особи юридичних осіб публічного права; особи, які надають публічні послуги; службові особи юридичних осіб приватного права, а також будь-які інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією [2].

Для складу усіх корупційних кримінальних правопорушень, незалежно від суб'єктного складу, було уніфіковано поняття неправомірної вигоди як безпосереднього предмету відповідних злочинів. Раніше кримінальний закон вживав різні термінологічні

конструкції, наприклад, «хабар» (ст. 368 КК України), «незаконна винагорода» (ст. 354 КК України).

Значно розширено та гармонізовано зміст та обсяг об'єктивної сторони злочинів, пов'язаних із підкупом. Кримінально караним тепер визнається не лише факт одержання неправомірної вигоди чи її вимагання, але й цілий спектр інших можливих діянь: прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої вигоди, прохання її надати.

З метою забезпечення правової визначеності виправданим на даному етапі, вважаємо, закріплення у ст. 45 КК України чіткого постатейного переліку корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень.

Важливу роль у забезпеченні державної антикорупційної політики відіграють також законодавчі акти програмного характеру. Так, Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» затверджена нова Антикорупційна стратегія, якою визначені ключові напрямки запобігання корупції, окреслені основні проблеми та очікувані стратегічні результати, в тому числі щодо посилення кримінальної відповідальності [9]. Попередня Антикорупційна стратегія (на 2014–2017 роки) також характеризувалася високим антикорупційним потенціалом, проте який не вдалося повною мірою реалізувати, насамперед, через тривалий процес створення антикорупційних інституцій, що відбувся протягом 2014–2019 років (НАБУ, НАЗК, САП, ВАС) [10]. Зовсім нещодавно, 04 березня 2023 року, Урядом затверджено Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки, яка передбачає заходи, спрямовані на усунення можливих корупціогенних факторів та удосконалення системи запобігання корупції в різних сферах суспільного життя [11].

Згідно з даними Transparency International за підсумками 2022 року Україна отримала 33 бали зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (CPI) та посідає з цим показником 116 місце зі 180 країн [12]. Вищенаведене свідчить, що процес удосконалення антикорупційного законодавства, без сумніву, триватиме і надалі. Важливо, щоб окрім посилення відповідальності, було забезпечено в повній мірі також і принцип правової визначеності щодо чіткого правового регулювання усіх аспектів корупційних правопорушень, використовуючи при цьому досягнення наукових досліджень та правозастосовної практики.

Література:

1. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text> (втратив чинність), (дата звернення 01.03.2023).
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 01.03.2023).
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення 03.03.2023).
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення 03.03.2023).
5. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) від 15.05.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_172#Text (дата звернення 03.03.2023).
6. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (дата звернення 03.03.2023).
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 03.03.2023).
8. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80#Text> (втратив чинність), (дата звернення 05.03.2023).
9. Про засади державної антикорупційної політики на 2021 – 2025 роки: Закон України від 20.06.2022. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення 05.03.2023).
10. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014. № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#n16> (втратив чинність), (дата звернення 03.03.2023).
11. Прем'єр-міністр: Уряд затвердив Антикорупційну програму на 2023-2025 роки: Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-uriad-zatverdyv-antykoriupciiniu-prohramu-na-2023-2025-roku> (дата звернення: 09.03.2023).
12. Індекс сприйняття корупції-2022: Transparency International Ukraine. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення: 09.03.2023).